

la ventayla, per mig les dens, que les dens e les barres d'avayl li trencà; sí que'l cavaler, tot *esbalait*, girà lo cap a son cavayl e fugí», Desclot (§§ 228, 102, *NCL* iv, 56.25; III, 141.22, i encara 142.10, 164.21, 165.29); «l'ermità saludà Fèlix molt agradablement en son venir, mas Fèlix no li poch res dir, mas que tot *esbeleït* se gità a sos peus, e estech longament ans que parlar pogués», Llull (*Merav.*, O. C. I, 7). No tan freqüent en les formes personals, però s'hi troba també: «*esbaleïen-se* tots los ergulosos engenratz de la liyada de Adam de cobeyar les prosperitats de la present vida e d'esquivar les coses contrarioses», *VidesR*, 2v2.¹

Continuà molt clàssic en els segles següents: «aquella nuyt faeren tal lluminària e tal festa, que en tota la host ne estegren *esbalabits*, e ab gran temor e ab gran dolor», Muntaner, 113. «Sényer, so dix Lançalot, so que vós me dayts qa'l bon cavaler és mon fil, tot ma fets estar *asbalaït*. Dix lo prom: —Tu no te'n dèus pas *asbalayr* ne merevelar, car tu sabs bé que la fila --- coneyx tu carnalment ---», Reixac (*Questa*, 102.8, 9; *esbalasits*, ib., 6.18). «Quant sent Pau entrà en lo cel, en lo primer orde dels àngels, ell véu tan bella cosa que tot fo *esbalait*», StVicentF (*Serm.* II, 60.17, també en la *Quaresma*, 134.173). «Ab lo qual brogit de veus e de critz, foren *sbalajdes* les atzes de Aníbal, e los alafants ne foren axí *sbaordits* que ---», Ant.Canals (*Scipió*, *NCL*, 71). «Lo Mestre en aquell punt stigué *esbalabit*, e conegué que lo cavaller li havia dita veritat», JoMartorell (Ag. I, 282). «Mostràs mig morta, / com esmortida / e *sbalajda*», «escomoguts / més per temor / que per dolor / ni pietat, / a pas cuytat, / *esbalaïts*, / batent-se 'ls pits, / barbes pelant / ---», JRoig (*Spill*, 3260, 14143).

A les *VidesR* hi ha també algunes formes més arcaïques, mig-occitanes: «Quant N'Aufemià ausí la carta, torbat per dolor, *s'esbalausi*; en tant que s'esmortí e que casec en terra», f° 138v2, n. 131; amb variant *esbalasit* en el ms. B, on, com mostra la reducció del diftong, ja hi havia en realitat hiatus, i la -s- és mera grafia. En les *VidesR* apareix també una variant de prefix amb *emb-*, ben coneguda en oc. ant., *enbaleït*: «quant él la vesé, él ne fo molt *enbaleït*, per què li demanà ela qui era» (f° 50r1, trad. «nimum stupefactus», 126.10f., però *esbalesit* en el ms. B).

El mot avui en català es manté més viu en terres valencianes que en el Princ.: «m'has deixat *esbalait*: me has dejado asombrado» (frase val. segons Chabàs, ed. del *Spill*, p. 104); «*esbalait*: espantado, pasmado» (Lamarca). El sentit que li dona MGadea no sé si és 'debilitat de no menjar' (o 'sobri' després d'una boratxera, ço que fóra un poc més difícil de comprendre): «Els milacres de Mahoma / consevol els fa de nit, / puix se gita ben sopat / y s'alça ja *esbalait*», *T. del Xè* I, 305. Jo mateix vaig sentir *azbalaït* a Lulent (1926), però amb el sentit ordinari.

Àrea de popularitat que s'estén fins a l'Ebre i àdhuc deçà: «són tan perillosos els -escurçons que sempre em fan anar *azbalaït*» 'espantat', Margalef (1935); també en el Priorat J. Bru anota «*esbalair*: esglayarse --- per lo regular en la significació d'assustar, per

riure o fer broma» (Arabía, *Misc. Folk.*, p. 160). A Mallorca, en canvi, es veu que el mot està en desús; i diríem que també a Menorca, si no fos que sembla conservar-s'hi una forma amb metàtesi, i manteniment de la -d-, que no deixa de ser suspecta de mossarabisme: «som es teu enamorat, / es teu estimat pastor. / Mon cor queda *esbadalit* / i mon pit sense conhort, / que a tant t'ets atrevit / que te mereixes la mort», còbla popular recollida per Camps Merc. (*Folk. Men.* I, 151.2).²

Més enllà dels Pirineus l'àrea d'ús del nostre mot continua en llengua d'oc. *Esbalauzit* «abasourdi, ébahi» figura en el *Jaufré* i en *Flamenca*: «ans covén que per joy menar / cascun dels sens al cor repaire / --- / e quan son laïns ajustat, / om es defors totz escurzits / et estai quais *esbalauzitz*», «ni sap on s'àn ni on se sia, / ans es totz *esbalauzit*», i igual apareix en alguns altres textos narratius del S. XIII, i en variants en algun trobador (*PSW*, 132, Rayn., 175). Avui segueix viu en parlars de les diverses zones: bearn. o gascó *esbalausi* «abasourdir, étourdir, étonner; *esbalausi-s* se sentir trouble» (Palay, no en Lespy); amb rotacisme, Gers *esbalaurei* «émerveiller, éblouir» (ib.); i, acostant-se una mica més al sentit del mot francès, en la llengua de Mistral: «*esbaluvido* / l'amo pren vanc, l'amo es ravidó», «éblouie», *Calendau* (x, 50.4). En francès és sabut que el mot pertany a la llengua de tot el domini i de tot el temps; avui *éblouir*, *ébloui*, han quedat fixats en el sentit d'«enlluernar», 'enlluernat', però hi hagué altres significats, fr. ant. *esbloir* «ahurir par des clameurs», *esbloer* «troubler»; veg. més detalls en el *FEW* I, 404a.

Quant a la intercalació de la *a*, hi ha -*bal-* pertot en occità, -*bl-* en francès, almenys en les llengües literàries; però una variant *eyblausi* apareix en algun parlar gascó, *eiblaouvi* «éclair» en el Delfinat (Lallé) i amb una variant prefixal *emblausic*, amb -*bl-*, 'esbalaït', apareix repetidament en els Gesta Karoli occitans, paral·lelament a la variant *enbaleït* que hem anotat supra en les *VidesR*. En català mateix pogueren conservar-se variants amb -*bl-*, veg. el que dic, infra, de *blai* i *blaiura*; *AlcM* registra *esblait* a St. Felu de Codines i *esblaiment* en el CpTarr.

L'essencial de l'etimologia del mot francès ja fou vist per Diez (*Wb.*, 565); i ho confirmaren M.-L. (*REW*, 2043) i el *FEW*, fent-ho extensiu a l'occità. Ant. Thomas hi oposà algun escrúpol pel que fa a l'occità, a causa del canvi de -*bl-* en -*bal-* (*Rom.* xxxviii, 384); segurament s'excedia, perquè en tals combinacions es troben sovint fenòmens d'anaptixi. *ESCALABORNAR*/*esclapronar* prové d'una base amb (E)SKL-; CRABRONEM dóna *calabron*; es preguntava si hi havia hagut alguna contaminació i desconfiava perquè no veia d'on podia venir aqueixa influència (és clar que les de *balaiar* o *balansar*, que suggeria Schultz-Gora, *ZRPh.* xli, 460, no satisfieien). Però és ben satisfactòria la d'*esbair*, que justament significa el mateix que *esbalauzir* i figura en els mateixos textos: mot comú a l'oc., fr. i cat. ant., mot de creació expressiva (BA-, *ba!*).³